

Posudek na práci Mgr. Aleny Řičánkové, Stodola i chrám. Německé kostely v severních Čechách kolem roku 1900

Předložená práce se zabývá chrámovou architekturou tří křesťanských denominací – katolíků, starokatolíků a evangelíků – v severních Čechách kolem roku 1900. Na základě archivních rešerší sestavila autorka katalog dvanácti staveb, jemuž předchází medailony jejich tvůrců, sedmi architektů působících v severních Čechách. Architekti Max Kühn, Heinrich Fanta, Gustav Sachers ml. nebo Alwin Köhler nemají heslo ve Vlčkově *Encyklopedii architektů, stavitelů a kameníků* (2004). Vstupních padesát stran disertační práce věnovala autorka objasnění historických a ideových, někdy přímo ideologických, východisek, která chrámovou architekturu severních Čech formovala. Proměnu náboženského života v šedesátých letech 19. století spojila s třemi historickými událostmi, které proběhly v rozmezí let 1861–1871. Pro katolíky znamenal zásadní změnu vatikánský koncil (1869), evangelíkům umožnilo zveřejnění patentu (1861) zakládání sborů a starokatolíci zahájili působení své církve na ustavujícím kongresu v Mnichově (1871).

Nesporným kladem textu je jeho původnost v pasážích, které vycházejí z archivního výzkumu pramenů k historiím místních náboženských komunit a jejich chrámů. Autorka si byla vědoma silné teoretické základny zejména evangelického hnutí a upozorňuje také na sociální důvody nacionálně formulovaným požadavků německých evangelíků. Srovnání s aktivitami moravských evangelíků, jejichž mluvčím se stal Emil Edgar (vl. jm. Emil Kratochvíl, 1884–1963), je poněkud jednostranné, postrádám srovnání s evangelickými sbory, které si vybraly jiné než německé architektky. Citelnou slabinou práce je popis a analýza architektury (dispozice, konstrukční a ornamentální detaily), malá schopnost vystihnout stylový charakter, rezignace na definici společných znaků a rozdílů staveb. Zejména nepochopitelné je to v případě, kdy architekt sám se stylovou analýzou pracoval, což lze doložit u Maxe Kühna, autora publikace o liberecké měšťanské architektuře kolem roku 1800. Tvrzení, že práce „sleduje především uplatnění moderních architektonických prvků na tradičním kostelním typu“ (s. 4) na základě srovnání teorie a stavební praxe, nedokázala autorka naplnit.

Podle obsahu je disertace dobře rozvržena. Argumentační vágnost a nedostatečný rozsah jednotlivých kapitol však způsobují značnou zkratkovitost až nesprávnost výkladu. Svědčí o tom například takové tvrzení: „*U starších tolerančních staveb evangelických vyznání [nevíme kterých, neznáme datování] nacházíme nejčastěji autory z řad lokálních stavitelů a zednických mistrů [chybí jména autorů], kteří budovali prosté a strohé modlitebny, svou podobou často připomínající stodoly [chybí citace dobových pramenů], k nimž odkazuje i název předložené práce.*“ (s. 52) Autorka se sice odvolává na recentní literaturu k architektuře českých Němců a literaturu k sakrální architektuře, ale podcenila důležitost zasazení severočeských staveb do širšího dobového kontextu, alespoň v rozsahu německy mluvících zemí. Její tvrzení, že rok 1900 bývá v historii architektury označován jako bod zlomu se nezakládá na pravdě, jak ukazují např. texty Zdeňka Lukeše o počátcích secese v Čechách v *Dějínách českého výtvarného umění 1890–1938*, s. 127–153. Počátek evropské secese se spojuje s počátkem devadesátých let 19. století. Místo Haasova přehledu architektury z roku 1978 měla autorka pracovat s novodobými monografiemi o Otto Wagnerovi a jeho žácích, např. s pracemi Jindřicha Vybírala (*Junge Meister*, 2007) nebo monografií Jana Kotěry od Vladimíra Šlapety (2001), které dobře vystihující nelineární vývoj představitelů moderny a roli nové vlny

neoklasicismu po roce 1900. Podařilo by se jí lépe vysvětlit to, co sama označuje jako „*neobarokní historismu klasicistního ražení*“ (s. 58) Chybějící kontext udržuje argumentaci v lokálním měřítku, takže významný rakouský architekt Josef Zasche se uvádí bez dalšího upřesnění jako jablonecký architekt – podle rodiště. Značně nesrozumitelně působí také autorčin výklad pozice teoretika a publicisty Emila Edgara, kterého podle citace z knihy Aleše Filipa označuje za teoretika, podle vlastních slov autorka vidí Edgara jako vyloženého praktika (s. 50), aniž by vysvětlila, co se tím mění pro výklad teorie evangelické sakrální architektury.

Ani část věnovaná heslům 12 chrámových staveb není bez problémů. Autorka neměla snadný úkol, protože řadě staveb chybí uměleckohistorické kvality. Ale i takový materiál je možné např. typologicky zhodnotit. Řazení staveb, pro něž se rozhodla, ji takový přístup neumožnilo, protože chybí alespoň stručné vysvětlení, rozdílu mezi katolickými a evangelickými liturgickými odlišnostmi, které se promítají do dispozičního řešení, např. liturgická potřeba kaplí v katolických chrámech. Výklad chrámové architektury jednotlivých církví je nepřehledný a postrádá souhrnné zhodnocení. Evangelický (Liberec, Duchcov, Hrob, Varnsdorf, Nové Město pod Smrkem), starokatolický (Varnsdorf, Desná, Jablonec nad Nisou, Děčín) a katolický (Varnsdorf, Liberec, Liberec – Horní Hanychov) stavební typ není vývojově ani liturgicky charakterizován. Hesla nedodržují standardní stylová označení takže není jasné, které církve tíhly k historismu a kdy se přiklonily k secesi. U některých popisů neodpovídá slovní hodnocení tomu, co čtenář vidí na přiložené dokumentaci (katolický kostel ve Varnsdorfu není zaklenutý pouze křížovou klenbou, řez a nárys kostela nezobrazují stejnou verzi projektu, s. 102). U žádného hesla není vysvětleno, které stavební prvky odpovídají nebo protiřečí dobovým teoretickým požadavkům, jak tvrdí anotace. Zpracování historie jednotlivých místních komunit je přínosné, snaha vzbudit zájem o některé chátrající stavby je chvályhodná, ale samo o sobě to k uměleckohistorickému nebo kulturněhistorickému zhodnocení staveb nestačí.

V textu se vyskytují rušivé překlepy, např. v názvu kapitoly „*Pohled českého teoretika: Emila Edgara a jeho volání po reformě evangelické architektury*“ (s. 6, 48) a znovu v první větě této kapitoly: „*Jedním z mála, ne-li jediným autorem, který se v českém prostředí věnoval teorii evangelické architektury, je Emila Edgara, vlastním jménem Emil Kratochvíl.*“ atd.

V diskusi u obhajoby by měla doktorandka odpovědět na otázku: 1. Jaké konkrétní architektonické prvky doporučovala teoretická architektura pro chrámovou architekturu jednotlivých náboženských denominací a proč? 2. Které uměleckohistorické práce vydané kolem roku 1900 ukazují historické zdroje architektury kolem roku 1900 a jak?

Předložená práce nesplňuje dostatečně požadavky kladené na disertační práci a proto ji doporučuji k obhajobě s výhradami. Pro klasifikaci se rozhodnu na základě obhajoby.

Tat'ána Petrasová

V Praze, 24. června 2018